

УДК159.9.018

Вернік Олексій

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
докторант лабораторії екологічної психології,
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України
<https://orcid.org/0000-0003-0572-2005>

Царук Інна

голова громадської організації
«Всеукраїнська фундація психолого-соціальної допомоги,
підтримки та розвитку особистості, громад та спільнот «Ідентичність»
<https://orcid.org/0009-0005-0631-5999>.

Швалб Юрій

доктор психологічних наук, професор,
в.о. завідувача лабораторії екологічної психології
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України
<https://orcid.org/0000-0001-9110-3651>.

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.396

КОМП'ЮТЕРНА АДАПТАЦІЯ ТЕХНІКИ Ф. ХОПPE В ДОСЛІДЖЕННІ РІВНЯ ПРАГНЕНЬ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. *Стаття присвячена комп'ютерній адаптації техніки (методики) Хоппе. Вивчено оригінальні тексти автора та встановлено, що це методика (техніка) вивчення окремого випадку – «case study», що має суто індивідуальну спрямованість на дослідження запропонованого дослідником поняття «рівень прагнень». Однак, встановлено, що запропонована методика дає можливість широкого застосування не лише в індивідуальних дослідженнях, а й групових. Запропоновано вивчати життєві стратегії людини в умовах невизначеності на основі результатів дослідження «рівня прагнень» та розроблено комп'ютерну адаптацію методики для групового дослідження яка складається з трьох складників: технічної, змістової та організаційної. Технічна компонента представлена як опис і розробка автоматизації дій експериментатора; змістова частина як розробка і підбір стимульного матеріалу; організаційна як автоматизація обробки й збереження отримуваних в процесі тестування даних. Вирішено розділити опитування на варіанти тестувань по сферах життєдіяльності, які респонденти вільно обирають. Визначено базовий блок – сфера інтелекту, гуманітарна сфера, природнича, а також додатковий блок: соціальна сфера та сфера інформаційних технологій. Одночасно, окрім залікового надано тренувальний режим тесту, що знижує стартову фрустрацію та готує респондента до виконання завдань. Висунуто певні часові обмеження на виконання тесту, однак часові рамки респондентам не повідомляються, що дозволяє максимально наблизити умови проведення тесту до умов ситуації невизначеності.*

Вирішено поєднати завдання за складністю задля уникнення монотонії при проходженні тесту. Встановлено, що в результаті пробного тестування із зниженням рівня невизначеності змінюється спосіб дії та очікування від наступної власної дії, що максимально відображає першопочаткове призначення методики її автором, яке ми фіксуємо як зміну стратегії.

Виявлено, що ретельні інструкції не сприймаються сучасними респондентами молодого віку. Щоб уникнути ситуації нерозуміння завдань спрощено тестову інструкцію,

а її головні акценти виділено кольором та розміром шрифту. Окрім того, створено відеоінструкцію у вигляді короткого ролика. Запропоновано результати тестування помістити в «.csv» таблицю, кожний рядок якої відповідає результатам тестування конкретного досліджуваного.

Таке використання методики Хоппе по-перше, максимально наближає техніку Хоппе до його першопочаткової мети - вивчення рівня прагнень, що в свою чергу дає нам змогу досліджувати стратегії, які виникають виходячи із них. Одночасно методика Хоппе стає достатньо осучасненою і дозволяє вивчення окремого випадку досліджувати з високим ступенем статистичної достовірності.

Ключові слова. Комп'ютерна адаптація, техніка Ф. Хоппе, рівень прагнень, життєві стратегії, групові дослідження, стимульний матеріал, гуманітарна сфера, природнича сфера, соціальна сфера, сфера інформаційних технологій (ІТ), ситуація невизначеності.

Постановка проблеми. Незважаючи на майже абсолютне визнання продуктивності і ефективності техніки, запропонованої Хоппе й пізніше іншими дослідниками з кола Левіна – Фестінгера, Дембо, Сірса в теорії результуючої валентності (Wulf-Uwe Meyer, 2017), Франком (Frank, 1935), Роттером (Rotter, 1942), Аткінсоном (Atkinson, 1957, 1981), на сьогоднішній день існує певна невідповідність щодо неї. З одного боку, вона входить до переліку базових діагностичних інструментів, які вивчаються в курсі підготовки психологів і педагогів у багатьох ЗВО України, до того ж, на результати, отримувані з її використанням, постійно посиляються вітчизняні науковці у дослідженнях переважно психолого-педагогічного спрямування. З іншого боку, у переважній більшості проаналізованих вітчизняних підручників й посібників, де згадується техніка / методика Хоппе, фігурує майже ідентичний текст з опису, зробленого у 1976 Зейгарник й нема жодного посилання на оригінальне дослідження 1930 року, або на опис цієї техніки у Левіна (Lewin, 1944). Таким чином, спостерігається розрив між сучасним використанням методики та оригінальними науковими джерелами, що впливає на якість застосування цього цінного дослідницького інструменту та наукових висновків, які появляються в результаті його застосування.

Мета статті полягає у розробці та впровадженні комп'ютерної адаптації методики Хоппе для групового вивчення життєвих стратегій людини в умовах невизначеності на основі дослідження рівня прагнень та осучаснення методики через автоматизацію процесів тестування та обробки даних, що дозволяє зберегти первісну ідею автора і, водночас, підвищити її статистичну достовірність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика або техніки Хоппе займають особливе місце в переліку дослідницького і діагностичного інструментарію. Якщо за формою проведення та отримання результатів зазвичай розрізняються проєктивні і стандартизовані методики, то предмет нашого аналізу може бути віднесений одночасно й до першої, й до другої групи. Тут можна бачити класичний якісний підхід, про який сам Хоппе писав, що «поглиблене дослідження кількох окремих випадків зазвичай виявляється більш плідним, ніж широке статистичне накопичення» (Норре, 1931, с. 2), й довільність дій респондентів у процесі виконання ними завдань, й вільність в інтерпретації тих чи інших дій респондентів. З іншого боку, тут наявні й стандартизований набір питань або завдань, й процедура, яка дозволяє представити результати кількісно, й однозначна інструкція для проведення, й правила завершення тестування, наприклад, Lucknat (1937), й, що особливо важливо в контексті нашого предмету, можливість автоматизованого проведення і обробки результату.

У сучасній англomовній науковій літературі техніка Хоппе майже не згадується. Навіть у відповіді на запит до ChatGPT щодо даної методики, штучний інтелект вказує на відсутність у нього інформації. Серед усіх англomовних публікацій останніх 25 років ім'я Хоппе згадується виключно, як науковця, хто перший запропонував термін «рівень прагнень» (разом з Дембо). Жодного згадування про техніку або методику Хоппе в даних працях ми не знайшли. Науковець був німецькомовним і в англomовному середовищі його

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

ідеї було викладено Левінім та іншими його учнями й колегами. Тому найбільша кількість посилань на його підхід і аналіз його ідей приходиться на видання 1930-х – 1950-х років.

Сама проблематика розробки інструментарію вимірювання рівня прагнень була актуальною в світовій психології у 1930-х – 1960-х, а в СРСР, в силу зрозумілих об'єктивних причин, у 1960-х – 1980-х роках. Разом з тим, з 1960-х років проблематика рівня прагнень, завдяки роботам Старбака щодо «економічної людини» (Starbuck, 2007), Каєрта і Марча щодо поведінкової теорії фірм (Cyert & March, 2015) й ін., трансформується в економіко-управлінську проблему.

На 1990-і – початок 2000-х років в Україні склалася ситуація певної стабільної рівноваги. З одного боку, «стандартні» процедура і методи були вже розроблені, широко застосовувалися й, навіть, включені у базову програму підготовки психологів більшості закладів вищої освіти. З іншого, на відміну від багатьох класичних психодіагностичних методик опитувального чи тестового типу, автоматизувати процес, описаний саме у вигляді класичних робіт, було досить складно. Тож, в наступні роки глобальної інформатизації і комп'ютеризації дана техніка не була адаптована.

Нарешті, з початку 2020-го року через пандемію кардинально змінилася загальна суспільна ситуація у світі, а з 2022-го року значно глибше – в Україні. Люди опинилися в умовах життєвої невизначеності, коли є постійна актуальність проблеми прийняття важливих рішень. Й, одночасно, істотну частину професійної і повсякденної діяльності зайняли он-лайн і дистанційні комп'ютерні технології. Тож надзвичайно актуальним завданням постало вивчення стратегій, якими користуються індивіди в поточній ситуації невизначеності й саме у вирішенні цієї задачі можуть допомогти методики, основані на техніці Хоппе. Проте, їх ефективне застосування на сьогоднішній день можливе лише у комп'ютерній формі.

Таким чином можна констатувати, що методики, які в національному науковому просторі фігурують під назвою «методика Хоппе», є досить актуальними при використанні в індивідуальній роботі, проте вони є лише такими, що базуються на декількох ідеях, запропонованих Хоппе в оригінальних дослідженнях й більш коректно було б назвати «технікою Хоппе» (Роттер).

Наступним важливим моментом є те, що в час суцільної цифровізації суспільства й комп'ютеризації переважної більшості існуючого психо-діагностичного інструментарію, жодної з методик, що ґрунтуються на техніці Хоппе, в комп'ютерній адаптації знайдено не було.

На основі вказаного, тобто: (1) достатньої затребуваності методик вимірювання рівня прагнень й стратегій прийняття рішень в ситуації невизначеності; (2) нетривіальності ідей Хоппе, які покладені основу різних технік дослідження рівня прагнень та (3) повної відсутності комп'ютеризованих варіантів, було поставлено мету розробити комп'ютерну методику на основі оригінальної техніки дослідження рівня прагнень для можливості її використання у сучасних групових дослідженнях дотичних до проблем життєвих стратегій в ситуаціях невизначеності, прийняття рішень, вибору, мотивації, визначення певних особистісних особливостей тощо.

Методологія. Перш, ніж аналізувати методологію, яка лягла в основу адаптації методики вивчення рівня прагнень на основі техніки Хоппе, зробимо декілька загальних зауважень.

Ставлення до праць дослідників з групи Левіна є досить неоднозначним. З одного боку, ім'я самого Курта Левіна цитують дуже часто, а його учнів – досить рідко. З іншого, як стверджують Бернс і Баргал (Endrejat & Burnes, 2022, с. 354), ідеї, викладені в його працях і працях його учнів і однодумців, не достатньо розуміють і мало застосовують. Серед причин дані дослідники вбачають три основні:

- широкі дослідницькі інтереси а Левіна, тобто універсальність підходів, що означає можливість їх застосування для вирішення проблем різних сфер практики, а звідси відсутність конкретного напрямку;

- складний для представників практично-психологічного спрямування спосіб викладення матеріалу, що спричиняє ускладнення в розумінні, а звідси й у застосуванні на практиці;

- ідеї Левіна обігнали «свій час».

На підтвердження вказаного, наведемо кількісний результат пошуку публікацій за останні 25 років, в яких наявне хоча б згадування про техніку або методикку Хоппе, зокрема в Академії Гугл, видав такий таке:

- англomовних публікацій було знайдено три (запит «Hoppe "level of aspirations")» - (Dash, 2021; Joseph, 2023; Nadyon, 2021), причому авторство останньої належить українському науковцю;

- німецькомовних публікацій було знайдено 446, при чому 314 – починаючи з 2010 року (запит: «Hoppe Arbeit zum Anspruchsniveau»);

- україномовних публікацій було знайдено 229, причому 206 – з 2010 року (запит: «Методика рівня домагань¹ Хоппе»).

На сьогоднішній день є загальновизнаними такі зауваження щодо методик на основі техніки Хоппе:

1. Існування багатьох різних варіантів процедур / методів дослідження рівня прагнень;

2. Переважна більшість з них в основі має ідею, вперше викладену Хоппе і Дембо у кінці 1920-х – початку 1930-х років;

3. Майже усі методики, що ґрунтуються на цій ідеї, мають індивідуальну форму застосування.

Щодо першого пункту на початку 1940-х років Роттер зазначав, що дану ідею як «скелетну техніку» у своїх експериментах використовують три групи дослідників. Перші зацікавлені в принципах, що застосовуються до теорії особистості. Другі безпосередньо в самій техніці, визначенні її оптимального варіанту, надійності, обґрунтованості інтерпретацій результатів. Треті використовують техніку як інструмент (вимірювальний прилад) для вивчення інших змінних (Rotter, 1942). Вже тоді були відомі варіанти даної техніки в Дембо, Юкнат, Сірс, Хаусман, Френка й ін.

Наступний момент - ідея, вперше викладена в дослідженнях Хоппе (Hoppe, 1931), полягає у фіксації і вимірюванні не результату дій досліджуваного, але зміни способу його дії та зміни очікування від власної наступної дії, залежно від результату попередньої. Тоді як результат дії стає лише приховуючим засобом реальної мети дослідження. Розмір і знак невідповідності між очікуванням / прогнозом і результатом дії інтерпретується як рівень прагнень. Така процедура повторюється декілька разів для обчислення усередненого значення.

І останнім, але не менш важливим, є пояснення того, що майже всі існуючі методики, засновані на ідеї Хоппе, є чітко індивідуальними у застосуванні. Це пояснюється «складністю» самих технік:

- вимірювання, яке потребує постійної участі експериментатора у формі підтримки зворотного зв'язку, іноді незалежного від реального успіху чи неуспіху дії;

- випробування, наприклад, кидання дротиків у ціль, накидання кілець на стовбур, з'єднання чи роз'єднання складних фігур тощо.

¹ Слід зазначити, що в українській науковій термінології кінця 1990-х – початку 2000-х років закріпився термін «домагання» як переклад англomовного терміну «aspiration». Саме цей термін в переважній більшості використовується в виданих і цитованих публікаціях наукових досліджень, навчальних посібників і підручників. Вочевидь, більш коректним є використання терміну «прагнення». Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

Найпоширенішими у вітчизняних психолого-педагогічних і патопсихологічних дослідженнях останніх десятиліть ми виявили дві форми процедури, які в публікаціях називають «методикою Хоппе». Їх досить часто визначають як тест, призначений для вивчення таких особистісних особливостей, як самолюбство, самооцінка, рівень прагнень. Розрізняються дані форми виключно характером стимульного матеріалу. У першій (Бежанішвілі, 1967) стимульний матеріал являє собою набір вербальних завдань на загальну ерудованість, інтелект. В усіх 12-ти завданнях респонденту пропонується написати певну кількість слів на певну літеру: «шість імен на літеру А», «чотири тварини на літеру Л» і т.і.

Одразу зазначимо, що такий варіант, у сучасних старших підлітків як досліджуваних, в нашому досвіді роботи, викликав повне неприйняття. Найбільш поширеною їх оцінкою після проходження процедури були судження «це крінж!», що засвідчило переважну відсутність / втрату досліджуваними мотивації в процесі виконання подібних завдань, а отже й питання до адекватності отриманих результатів, тобто валідності представленої форми методики².

Друга форма у науковому просторі колишнього СРСР була презентована Калитою у 1971 році (Калита, 1971). Тут пропонувалося змінити вербальні завдання на іконографічні, а в якості матеріалу використовувати кубики Кооса та / або матриці Равена.

Ще один різновид стимульного матеріалу було запропоновано Хохманом у 1967 році (Hochman, 1967, с. 29, 30) як матеріал, адаптований з розвивальних задач Лауелла і завдань Лорга - Торндайка. У завданнях за обмежений час необхідно віднайти чотири-, п'яти- і шести-буквені слова, кожне з яких було закодоване шляхом визначеної перестановки літер, типу «Wtse – West». Випробування складалося на окремому аркуші. Після кожної проби оцінювалася успішність досліджуваного у її виконанні, після чого йому пропонувалося оцінити його успішність у повторному подібному випробуванні.

До методик, в основі яких лежить техніка запропонована Хоппе, можна ще віднести популярні в Україні «моторну пробу Шварцландера³», «лабіринти Хекхаузена» (Heckhausen, 2013). Разом з тим, ще наприкінці 1940-х – початку 1950-х років в середовищі західних, здебільшого американських науковців, була констатована можливість у процедурі проведення застосовувати будь-які завдання на досягнення – фізичні, інтелектуальні, знанієві, поведінкові. Дану ідею пропонував ще у 1930-х роках сам Хоппе (Норре, 1931).

Спроби розробити групові форми процедур на основі техніки Хоппе було зафіксовано ще на початку 1950-х років. Ріккуті та Шульц сформулювали такі критерії для розробки групової форми (Ricciuti & Schultz, 1952, с. 2–5):

- завдання мають бути цікавими для досліджуваного й виглядати таким чином, ніби через них вимірюються важливі для нього характеристики. Іншими словами, необхідно, щоб досліджувані були умотивовані в виконанні завдань;
- на відміну від індивідуальних методик, групова має включати менше завдань, що вимагатимуть більшої тривалості для вирішення, тобто має включати більш прості завдання, орієнтовані на середньо-груповий рівень;

² Вочевидь, на момент створення даної адаптації, за нерозвиненості інформаційних технологій, відсутності комп'ютерів, гаджетів й Інтернет, завдання подібного типу були абсолютно прийнятними. З іншого боку, в ситуації коли буде поширена автоматизована обробка аудіо-відповідей, така форма знов може стати актуальною, якщо настанову «написати» замінити на «назвати».

³ Відзначимо, що ми не змогли знайти жодного посилання на Шварцландера в англomовних наукових публікаціях, присвячених дослідженню рівня прагнень. Навіть більше, ми не знайшли у Scopus, WoS і Google Academiа виданнях, жодної роботи даного автора. Чи не перше в хронологічному порядку посилання, де згадувалася вказана методика, було на видання 1985 року Бороздіної. Дослідження рівня прагнень в МДУ у 1985 році (с. 90-91).

- має бути можливість здійснення кількох випробувань у короткий термін, завдяки чому вдасться уникнути впливу негативних групових чинників на прийняття індивідуального рішення;

- завдання мають давати можливість покращувати досліджуваному власну успішність з практикою, тобто щоб досліджуваний відчував ефект навчання й міг динамічно і «об'єктивно» змінювати оцінку рівня власних очікувань на основі підвищення власної результативності;

- індивідуальна результативність має характеризуватися достатньою мінливістю від випробування до випробування, щоб очікувані результати не були абсолютно передбачуваними;

- максимальна результативність не повинна бути досягнутою або взагалі, або хоча б до пізніх випробувань у серії.

Керуючись даними принципами вказані дослідники запропонували і перевірили на ефективність три варіанти групових методик рівня прагнень, що базуються на техніці Хоппе. Вони відрізняються за стимульним матеріалом, кількістю випробувань, методом самооцінки і формою кривої результативності.

Перший варіант ґрунтувався на матеріалі оцінки вербальних і кількісних здібностей. Він складався з трьох 5-хвилинних випробувань по вісім завдань в кожному. В основу другого варіанту було покладено завдання на «знання фактів» – п'ять 5-хвилинних випробувань, в кожному з яких було 25 питань з маловідомими фактами. Експериментатор визначав цей варіант як методику, спрямовану на «здатність вивчати незнайомий фактичний матеріал – свого роду здібність, що необхідна для виконання багатьох суспільно-гуманітарних завдань». Третій варіант передбачав дев'ять 30-секундних проб у завданні вивченні коду: літера – слово – символ (Ricciuti & Schultz, 1952). Зазначимо, що підхід до дослідження рівня прагнень, заснований на техніці Хоппе, не є єдиним. Інший досить потужний напрям пов'язаний з безпосереднім вивченням мотивації. В ньому прагнення визначаються через вираженість мотивів досягнення успіху і уникання невдач. Найбільш поширеними тут є методики, засновані на поєднанні ТАТ і опитувальників самооцінки: ТАТ – Мак-Леланда і Дж. Аткинсона (Gruber & Kreuzpointner, 2013), ТАТ – Хекхаузена (Brunstein & Heckhausen, 2018), «решітки Шмальта» (Schmalt, 2005). Також досить популярним є опитувальники (типу Елерса) на самооцінку рівня мотивації досягнень і уникнення невдач.

У контексті проблеми комп'ютерної адаптації методик, підходи, що базуються на ТАТ на сьогоднішній день комп'ютеризувати навряд чи вдасться через проєктивність і неструктурованість самих завдань. В той же час, методики опитувального типу (АМІ, АМС, АЕО, РФАІ й ін) давно адаптовані, проте вони за своєю структурою фіксують насамперед уявлення або / та ставлення досліджуваного, проте не його дію та її змінюваність.

Процес комп'ютерної адаптації методики дослідження рівня прагнень на основі техніки Хоппе складався з таких частин:

- адаптація технічної складової, тобто опис і розробка автоматизації дій експериментатора;

- адаптація змістової складової, розробка і підбір стимульного матеріалу;

- автоматизація обробки і збереження отримуваних в процесі тестування даних.

Перш за все перед нами постало завдання вибору засобу, в якому можна було б реалізувати описану вище процедуру проходження тестування. Така процедура мала передбачати:

- виведення на екран результату після кожної спроби виконання кожного завдання у випробуванні;

- можливість часового обмеження у виконанні конкретного завдання і випробування в цілому;

- можливість генерування результату незалежно від реальної відповіді респондента – як аналог можливості маніпулювання результатом з боку експериментатора;
- тренувальний етап, в якому досліджуваний ознайомлюється як з процедурою, так і з типами завдань, що пропонуватимуться у методиці;
- виведення загального результату після тренувального етапу і пропозиція оцінити очікуваний заліковий результат при тих же умовах і аналогічних завданнях;
- збереження результатів проходження процедури в структурованому табличному вигляді.

Серед значної кількості проаналізованих комп'ютерних інструментів для конструювання тестів і опитувальників, у тому числі GoogleForm, JotForm, SurveyMonkey, Typeform, Paperform, Zoho-survey, плагінів до популярних CMS й ін., ми не знайшли засобу, який би надавав можливості для реалізації усіх вказаних вимог. Тому було прийнято рішення розробити відповідний інструментарій «з нуля» використовуючи стандартні засоби web-розробки – php, css, js.

Найскладнішим виявився етап розробки і підбору стимульного матеріалу завдань методики. На попередньому етапі розробки ми запропонували досліджуваним відповісти на питання, аналогічні пропонованим у поширених варіантах методики. Виявилось, як зазначалося вище, що після початку процедури досліджувані дуже швидко втрачали інтерес до пропонованих питань. Питання виключно на вербальний чи невербальний інтелект викликали в досліджуваних відторгнення, тобто не виконувалася одна з основних описаних вище вимог до розробки групового варіанту методики вивчення рівня прагнень. Оскільки процес комп'ютерного тестування зазвичай відбувається у звичайних повсякденних життєвих умовах, то пропоновані завдання і форма мають вписуватися в них, тобто мають відповідати умовам екологічності.

Тож, перш ніж готувати конкретні завдання методики, треба було вирішити питання зацікавленості / умотивованості досліджуваних. Для цього було запропоновано два критерії. По-перше, у досліджуваного має бути можливість вибору значимої сфери діяльності, з якої будуть пропонуватися питання. Таким чином, на технічному рівні мала бути передбачена масштабованість системи – легкість розширення і підключення додаткового стимульного матеріалу без зміни інструменту. По-друге, питання за типом мають бути зміксованими задля уникнення монотонії при проходженні тесту.

Спочатку ми обрали три базові і дві додаткові сфери життєдіяльності для підготовки стимульного матеріалу. До базових були віднесені: (1) сфера інтелекту з різноплановими завданнями на швидке логічне мислення; (2) гуманітарна сфера із завданнями на ерудованість і логіку в питаннях культури, мови і мистецтва; (3) природнича сфера з завданнями географічно-біологічно-хімічно-фізичного спрямування. До найперших додаткових було обрано (4) соціальну сферу і (5) сферу інформаційних технологій (ІТ), як найбільш актуальні і поширені в сучасному суспільстві.

За рахунок масштабованості, стимульний матеріал в перспективі можна буде поширити й на інші, більш спеціалізовані сфери життя і професійної діяльності людини. Таким чином, в досліджуваного створюються передумови для включеності у процес проходження тесту як «перевірки власного рівня у важливій сфері діяльності».

Разом з тим ми усвідомлюємо дискусійність пропонованого підходу до обрання респондентом сфери діяльності. Таке розширення і специфікація може призводити до нескінченного поділу / диференціації на підсфери, результатом чого може стати незручність у використанні, затрудненість у виборі й т. і. Тобто питання критеріїв щодо обмеження спеціалізації сфер діяльності, або обрання інших критеріїв для їх виділення для даної методики потребує окремого обговорення.

За основою форми проведення ми вирішили взяти модифікацію Бежанішвілі. Тобто перед досліджуваним має бути розкладено на екрані два набори карток «сорочкою» догори з

позначеною на них «ціною» завдання від 1 до 12 (від 1а до 12а). Враховуючи тренувальний етап, для кожного блоку стимульного матеріалу було необхідно підготувати щонайменше 3 аналогічні групи різнорівневих різнопланових завдань з певної сфери.

Для складання завдань нами було розроблено структуру і методику дій для її заповнення. Структура включала в себе такі елементи:

1. Технічний тип завдання. Це інформація для програми – тестувального «двигунка». Завдання можуть бути у вигляді: вибору одного з варіантів, введення однієї відповіді, множинного вибору з варіантів, введення множинних відповідей;

2. Кількість відповідей (варіантів відповідей);

3. Змістовий тип завдання. Кількість типів має бути кратною загальній кількості завдань варіанту блоку, тобто 12. Ми обрали чотири. Для кожної сфери вони окремо розробляються. Наприклад, для IQ ми запропонували і узгодили завдання на: усний рахунок, послідовність, матрицю Равена, задачу на логіку;

4. Складність завдання, яка також має бути кратною загальній кількості завдань варіанту блоку (12). Відповідно попереднього пункту, було обрано три рівні складності;

5. Варіант блоку – тренувальний, перший заліковий, другий заліковий;

6. Текст самого завдання, в якому можливість представляти посилання на малюнок/ малюнки.

7. Варіанти відповідей на завдання відповідають кількості відповідей, вказаній вище;

8. Правильна (-ні) відповідь (-ді) на завдання;

9. Ймовірність успішності виконання завдання. Цей параметр може змінюватися від 1 (коли відповідь досліджуваного чітко порівнюється з правильною) до 0, (коли за будь-якої відповіді досліджуваного буде генеруватися неуспішність виконання завдання).

Таким чином ми моделюємо випадкову поведінку експериментатора щодо оцінки успішності / неуспішності виконання завдання, яка пропонується в деяких підходах до процедури проведення.

У результаті ми отримуємо звичайну таблицю, яку можна коригувати в будь-якому табличному редакторі, зокрема в Excel. Такий спосіб дає можливість впорядковувати готовий матеріал за різними критеріями, завдяки чому можна виділити завдання певного типу, складності або варіанту; згенерувати «.csv» записи для завантаження до тестувального «двигунка». Вказана структура дозволяє уніфікувати процес створення стимульного матеріалу та його технічної підготовки до використання.

За процедурою проведення хотілося б відзначити ще один момент. Актуальність виконання завдання підтримується усвідомленням досліджуваного в «обмеженні» часу на виконання як завдання, так і тесту в цілому. В оригінальному описі вказується, що про наявність часових обмежень досліджуваний має знати, але про конкретні інтервали обмеження – ні. В процесі адаптації ми вирішили реалізувати псевдочасові обмеження. Тобто про їх наявність ми також інформуємо досліджуваного. Окрім того, в заліковому режимі ми візуалізуємо загальний відлік часу. У реальності кількість завдань обмежуємо з 12 до 8. По завершенню відповіді на останнє завдання перед досліджуваним виводиться повідомлення, про те що загальний час на виконання залікового завдання вичерпаний. Таким чином уніфікуються для обробки й відповіді досліджуваних.

У процесі пілотного дослідження й «відлагодження» комп'ютерної версії методики дослідження рівня прагнень за технікою Хоппе, виявилася ще одна особливість – а саме, істотна відмінність в стратегіях вибору досліджуваними завдань в тренувальному і заліковому режимах. Таку відмінність можна інтерпретувати за ступенем невизначеності ситуації. У заліковому режимі вона стає значно визначенішою, ніж в підготовчому. Також на етапі пілотного дослідження ми стикнулися з тим, що сучасна молодь дуже поверхнево читає інструкцію. Зокрема, частина опитуваних взагалі не звертала уваги на те, що є можливість відповідей у будь-якому порядку, й відповідали послідовно з першого. Й більше того, навіть

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

не зверталася до другого набору у заліковому випробуванні. Для уникнення, в подальшому, подібної ситуації, по-перше, була перероблена текстова інструкція, де особливі моменти було виділено кольором і розміром шрифту; й, по-друге, було створено відео-інструкцію у вигляді короткого ролику.

На виході проходження досліджуваними процедури тестування отримуємо «.csv» таблицю, кожний рядок якої відповідає результатам тестування конкретного досліджуваного. В ній обов'язково фіксується час проходження процедури, інформація для зворотного зв'язку з досліджуваним, основні демографічні показники, номер обраної сфери, послідовність номерів обраних завдань, відповідна послідовність успішності їх виконання, очікувана результативність і загальний результат тощо. Такий спосіб організації вихідних даних дає змогу, по-перше перевіряти і «відлагоджувати» стимульний матеріал на відповідність принципу варіативності, рівню складності й ін.; по-друге, використовувати у статистичній обробці, як в цілому, так і за конкретною сферою життєдіяльності та іншими соціальними і демографічними показниками; по-третє, експортувати дані до статистичних пакетів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, методика Хоппе, не зважаючи на її досить давнє походження, на сьогодні не втратила своєї актуальності. Повернення до її початкового опису дає змогу переусвідомити її вихідний сенс та призначення, як методики вимірювання рівня прагнень та дослідження життєвих стратегій.

У конотації сьогодення, запропоноване нами впровадження часових обмежень, без їх повідомлення респондентам, дає змогу досліджувати життєві стратегії респондентів у рамках заданих умов середовищної невизначеності. Одночасно, методика Хоппе, утримуючи план одиничних досліджень, дозволяє організовувати групові дослідження одиничного випадку – «case study», що значно підвищує їхню статистичну вірогідність. Запропонована нами цифрова адаптація не лише спрощує проведення самого опитування, а й автоматизує його. Розроблена нами інструкція з акцентами на важливих моментах, враховує особливості сприйняття інформації сучасними респондентами різного віку.

Комп'ютерна адаптація методики Хоппе дає можливість по новому представити такий цінний науковий інструмент не лише для вітчизняної психологічної науки, а й змогу інтегрувати методику у сучасну світову психологічну практику наукових досліджень. Подальші дослідження сприятимуть валідазації та підвищенню вірогідності цього інструменту у вивченні рівня домагань та життєвих стратегій.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бежанишвили, Б. (1967). Исследование эмоционально-волевой сферы психически больных методом "уровня притязаний". *Психологические методы исследования в клинике* (с. 214-218).
- Калита, Н. (1971). Уровень притязаний у здоровых и больных эпилепсией. *Психологические исследования. Проблемы патопсихологии*, 3, 155-162.
- Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. *Psychological Review*, 64(6, Pt.1), 359-372. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/h0043445>.
- Atkinson, J. W. (1981). Studying personality in the context of an advanced motivational psychology. *American Psychologist*, 36(2), 117-128. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/0003-066X.36.2.117>.
- Brunstein, J. C., & Heckhausen, H. (2018). Achievement Motivation. In J. Heckhausen & H. Heckhausen (Ed.), *Motivation and Action* (pp. 221-304). Springer International Publishing. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-319-65094-4_6.
- Cyert, R., & March, J. (2015). Behavioral theory of the firm. In *Organizational Behavior 2* (pp. 60-77). Routledge.

- Dash, L. (2021). *A Comparative Study On Self-Concept, Personality-Traits and Level Of Aspiration of Adolescents Studying in Government and Private High Schools in Odisha*. Walnut Publication.
- Endrejat, P. C., & Burnes, B. (2022). Kurt Lewin's ideas are alive! But why doesn't anybody recognize them? *Theory & Psychology*, 32(6), 931-952. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/09593543221118652>.
- Frank, J. D. (1935). Some Psychological Determinants of the Level of Aspiration. *The American Journal of Psychology*, 47(2), 285. Retrieved from <https://doi.org/10.2307/1415832>.
- Gruber, N., & Kreuzpointner, L. (2013). Measuring the reliability of picture story exercises like the TAT. *PloS one*, 8(11).
- Heckhausen, H. (2013). *The anatomy of achievement motivation* (Issue 1). Academic press.
- Hochman, L. (1967). *Level of aspiration and need achievement in employed and unemployed coronary patients*.
- Hoppe, F. (1931). Untersuchungen zur Handlungs- und Affektpsychologie: IX. Erfolg und Misserfolg. *Psychologische elf*. Notion Press.
- Jucknat, M. (1937). Leistung, Anspruchsniveau und Selbstbewusstsein. *Psychologische Forschung*, 22(1-2), 89-179. <https://doi.org/10.1007/BF00406844>.
- Lewin, K. (1944). Dembo T, Festinger L, Sears PS: Level of aspiration. *J. McV. Hunt (Ed.), Personality and the behavior disorders*. Ronald, 333-378.
- Nadyon, V. (2021). *Self-regulation depending on hubristic motivation and level of aspiration in schoolchildren*.
- Ricciuti, H. N., & Schultz, D. G. (1952). The development of experimental level of aspiration techniques for group administration. *ETS Research Bulletin Series*, 2. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/j.2333-8504.1952.tb00033.x>.
- Rotter, J. B. (1942). Level of aspiration as a method of studying personality. I. A critical review of methodology. *Psychological Review*, 49(5), 463-474. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/h0057506>.
- Schmalt, H.-D. (2005). Validity of a Short Form of the Achievement-Motive Grid (AMG-S): Evidence for the Three-Factor Structure Emphasizing Active and Passive Forms of Fear of Failure. *Journal of Personality Assessment*, 84(2), 172-184. Retrieved from https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8402_07.
- Starbuck, W. H. (2007). Level of aspiration theory and economic behavior. *Behavioral Science*, 8(2), 128-136. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/bs.3830080205>.
- Wulf-Uwe Meyer. (2017). *Hoppes klassische Arbeit zum Anspruchsniveau und die Theorie der resultierenden Valenz*. Retrieved from <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30188.56960>.

REFERENCES

- Bezhanyshevily, B. (1967). Issledovanie emotsional'no-volevoyi sfery psikhicheskikh bol'nykh metodom "urovnya prityazhan" [Study of the emotional-volitional sphere of mentally ill persons by the method of "level of aspirations"]. V *Psikhologicheskiye metody issledovaniya v klinike* (pp. 214-218). [in Russian].
- Kalita, N. (1971). "Uroven' prityazhan" u zdorovykh i bol'nykh epileptyey [Level of aspirations in healthy people and patients with epilepsy]. *Psikhologicheskiye issledovaniya. Problemy patopsikhologii*, 3, 155-162. [in Russian].
- Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. *Psychological Review*, 64(6, Pt.1), 359-372. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/h0043445>. [in English].
- Atkinson, J. W. (1981). Studying personality in the context of an advanced motivational psychology. *American Psychologist*, 36(2), 117-128. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/0003-066X.36.2.117>. [in English].

- Brunstein, J. C., & Heckhausen, H. (2018). Achievement Motivation. In J. Heckhausen & H. Heckhausen (Ed.), *Motivation and Action* (pp. 221-304). Springer International Publishing. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-319-65094-4_6. [in English].
- Cyert, R., & March, J. (2015). Behavioral theory of the firm. In *Organizational Behavior 2* (pp. 60-77). Routledge.
- Dash, L. (2021). *A Comparative Study On Self-Concept, Personality-Traits and Level Of Aspiration of Adolescents Studying in Government and Private High Schools in Odisha*. Walnut Publication.
- Endrejat, P. C., & Burnes, B. (2022). Kurt Lewin's ideas are alive! But why doesn't anybody recognize them? *Theory & Psychology*, 32(6), 931-952. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/09593543221118652>. [in English].
- Frank, J. D. (1935). Some Psychological Determinants of the Level of Aspiration. *The American Journal of Psychology*, 47(2), 285. Retrieved from <https://doi.org/10.2307/1415832>. [in English].
- Gruber, N., & Kreuzpointner, L. (2013). Measuring the reliability of picture story exercises like the TAT. *PloS one*, 8(11).
- Heckhausen, H. (2013). *The anatomy of achievement motivation* (Issue 1). Academic press.
- Hochman, L. (1967). *Level of aspiration and need achievement in employed and unemployed coronary patients*.
- Hoppe, F. (1931). Untersuchungen zur Handlungs- und Affektpsychologie: IX. Erfolg und Misserfolg. *Psychologische Forschung*, 14(1), 1-62. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/BF00403870>. [in English].
- Joseph, A. S. (2023). *Understanding the Self*. Notion Press.
- Jucknat, M. (1937). Leistung, Anspruchsniveau und Selbstbewusstsein. *Psychologische Forschung*, 22(1-2), 89-179. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/BF00406844>. [in English].
- Lewin, K. (1944). Dembo T, Festinger L, Sears PS: Level of aspiration. *J. McV. Hunt (Ed.), Personality and the behavior disorders*. Ronald, 333-378.
- Nadyon, V. (2021). *Self-regulation depending on hubristic motivation and level of aspiration in schoolchildren*.
- Ricciuti, H. N., & Schultz, D. G. (1952). The development of experimental level of aspiration techniques for group administration*. *ETS Research Bulletin Series*, 2. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/j.2333-8504.1952.tb00033.x>. [in English].
- Rotter, J. B. (1942). Level of aspiration as a method of studying personality. I. A critical review of methodology. *Psychological Review*, 49(5), 463-474. <https://doi.org/10.1037/h0057506>. [in English].
- Schmalt, H.-D. (2005). Validity of a Short Form of the Achievement-Motive Grid (AMG-S): Evidence for the Three-Factor Structure Emphasizing Active and Passive Forms of Fear of Failure. *Journal of Personality Assessment*, 84(2), 172-184. Retrieved from https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8402_07. [in English].
- Starbuck, W. H. (2007). Level of aspiration theory and economic behavior. *Behavioral Science*, 8(2), 128-136. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/bs.3830080205>. [in English].
- Wulf-Uwe Meyer. (2017). *Hoppes klassische Arbeit zum Anspruchsniveau und die Theorie der resultierenden Valenz*. Retrieved from <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30188.56960>. [in English]

COMPUTERIZED ADAPTATION OF HOPPE'S TECHNIQUE IN STUDYING INDIVIDUAL LEVEL OF ASPIRATION

Olexii Vernik

candidate of psychological sciences, senior researcher,
Doctoral Student, Laboratory of Environmental
Psychology, H. S. Kostiuk Institute of Psychology,
National Academy of Educational Sciences of Ukraine.
<https://orcid.org/0000-0003-0572-2005>

Inna Tsaruk

Head of the public organization "All-Ukrainian Foundation
for Psychological and Social Assistance, Support,
and Development of Individuals, Communities,
and Society 'Identity.'"
<https://orcid.org/0009-0005-0631-5999>

Yurii Shvalb

Doctor of Psychological Sciences, Professor, Acting Head
of the Laboratory of Environmental Psychology,
H. S. Kostiuk Institute of Psychology,
National Academy of Educational Sciences of Ukraine.
<https://orcid.org/0000-0001-9110-3651>

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.396

Abstract. *The article is devoted to the computer adaptation of F. Hoppe's technique (methodology). The author's original texts are studied and it is established that this is a technique (technique) for studying a single case - "case study", which has a purely individual focus on the study of the concept of "level of aspirations" introduced by the researcher. However, it has been established that the proposed methodology can be widely used not only in individual studies, but also in group studies. It is proposed to study human life strategies under conditions of uncertainty on the basis of the results of the study of the "level of aspirations" and a computer adaptation of the methodology for group research has been developed, which consists of three components: technical, content and organizational.*

The technical component is presented as a description and development of automation of the experimenter's actions; the content part as the development and selection of stimulus material; the organizational component as automation of processing and storage of data obtained during the testing process. It was decided to divide the survey into testing options by spheres of life, which respondents freely choose. The basic block was defined as the intellectual sphere, the humanitarian sphere, the natural sphere, and an additional block: the social sphere and the sphere of information technology. At the same time, in addition to the test, a training mode was provided, which reduces the initial frustration and prepares the respondent for the tasks.

There are certain time limits for taking the test, but the time frame is not disclosed to the respondents, which allows the test to be as close as possible to the conditions of an uncertainty situation. It was decided to mix the tasks in terms of difficulty to avoid monotony during the test. It has been established that as a result of trial testing with a decrease in the level of uncertainty, the way of action and expectations of the next own action change, which reflects the original purpose of the methodology by its author, which we record as a change in strategy. It was found that thorough instructions are not perceived by modern young respondents. To avoid misunderstanding

of the tasks, the test instructions were simplified, and its main accents were highlighted by color and font size. In addition, a video instruction was created in the form of a short video. It is proposed to place the test results in a ".csv" table, each line of which corresponds to the test results of a particular subject. This use of F. Hoppe's methodology, firstly, brings the Hoppe technique as close as possible to its original purpose - to study the level of aspirations, which in turn allows us to study the strategies that arise from them. At the same time, Hoppe's methodology becomes sufficiently modernized and allows the study of a single case to be investigated with a high degree of statistical reliability.

Key words. *Computer adaptation, F. Hoppe's technique, level of aspirations, life strategies, group studies, stimulus material, humanitarian sphere, natural sphere, social sphere, information technology (IT) sphere, situation of uncertainty.*

Стаття надійшла до редакції 25.10.2024 р.